

Tussentijdse Evaluatie Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Zeeland

Het klimaat verandert, Zeeland verandert mee

Tussentijdse Evaluatie Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Zeeland

Het klimaat verandert, Zeeland verandert mee

Uitgave: Kernteam Klimaatadaptatie

Tekst: Kernteam Klimaatadaptatie

In opdracht van: OZO themaoverleg klimaat, energie en milieu

Versie: 1.0

Datum: 19 juni 2024

Inhoud

Aanleiding/achtergrond/contouren/afspraken	4
Proces.....	7
Bevindingen	7
Acties.....	7
Uren	8
Inleg en (verwachte) uitgaven	8
Voortgang	10
Successen	10
Doorkijk.....	15
Middelen	18
Voorstel.....	18
Bijlagen A: Overzicht met de nog openstaande en vervallen acties.....	19
Bijlage B: Overzicht bestede tijd per organisatie.....	22
Bijlage C: Uitgaven en geplande bestedingen.....	23
Bijlage D: convenant KasZ	28

Aanleiding/achtergrond/contouren/afspraken

De **Klimaatadaptatie Strategie Zeeland (KasZ)**¹ is in 2021 vastgesteld door alle bevoegd gezagen in Zeeland, d.w.z. alle individuele gemeenteraden, de Algemene Vergadering van het Waterschap Scheldestromen en Provinciale Staten van Zeeland. Gedurende de periode van vaststelling is bestuurlijk aandacht gevraagd dat het niet alleen een 'boekje' moet zijn, maar dat er concreet uitvoeringsacties en uitvoeringafspraken aan moeten zijn gekoppeld.

Dit is concreet vertaald door naast de Strategie **een Uitvoeringsagenda**² aan te bieden ter vaststelling. In deze Uitvoeringsagenda zijn 85 acties opgenomen, die betrekking hebben op de 6 verschillende domeinen, te weten: overstromingen, vitale en kwetsbare infrastructuur, natuur, landbouw, bebouwd gebied en recreatie. Ook is een prioriteit aangegeven van A tot en met D. Het betreft:

- A. Opgave verder in beeld brengen
- B. Klimaatadaptatie opbrengen in bestaande processen
- C. Communicatie en Bewustwording
- D. Acties uit andere bestaande beleidslijnen of reguliere taken.

Ook voor deze prioriteiten geldt dat niet alles in één keer opgepakt kan worden en sommige liggen in elkaars verlengde. Er is daarom een keuze gemaakt met welke acties als eerste wordt gestart (A1, B1 en C1) en welke daarna worden opgepakt (A2, B2 en C2).

Tevens is tussen de overheden **een convenant** afgesloten. Dit convenant is naast de bevoegd gezagen die de KasZ hebben vastgesteld ook ondertekend door Rijkswaterstaat.

In het convenant (afgesloten in 2022) is de governancestructuur uitgewerkt en staan afspraken over het aantal uren en het budget dat elke overheid jaarlijks bijdraagt aan de uitvoering.

Heel kort samengevat werken we met een Ambtelijk Kernteam dat het Bestuurlijk Kernteam adviseert. Het Bestuurlijk kernteam bestaat uit de voorzitter van de Samenwerking (Af)valwaterketen Zeeland – SAZ+ (wethouder Terneuzen, Jurgen Vervaet), de gezwoorene van het Waterschap (Gert van Kralingen) en vertegenwoordigers van Zeeuwse gemeenten (wethouders Peter Hoek, Jeroen Louws, Ankie Smit, Joan Veldhuizen) en de gedeputeerde van de provincie (Arno Vael), die tevens voorzitter is. Zo is er een vertegenwoordiging vanuit water, stedelijk en landelijk gebied en sluiten de ketens inhoudelijk.

Bestuurlijk kernteam klimaatadaptatie		
Provincie Zeeland		
Voorzitter SAZ+	Gezwoorene Waterschap Scheldestromen	Vertegenwoordigers Zeeuwse gemeenten

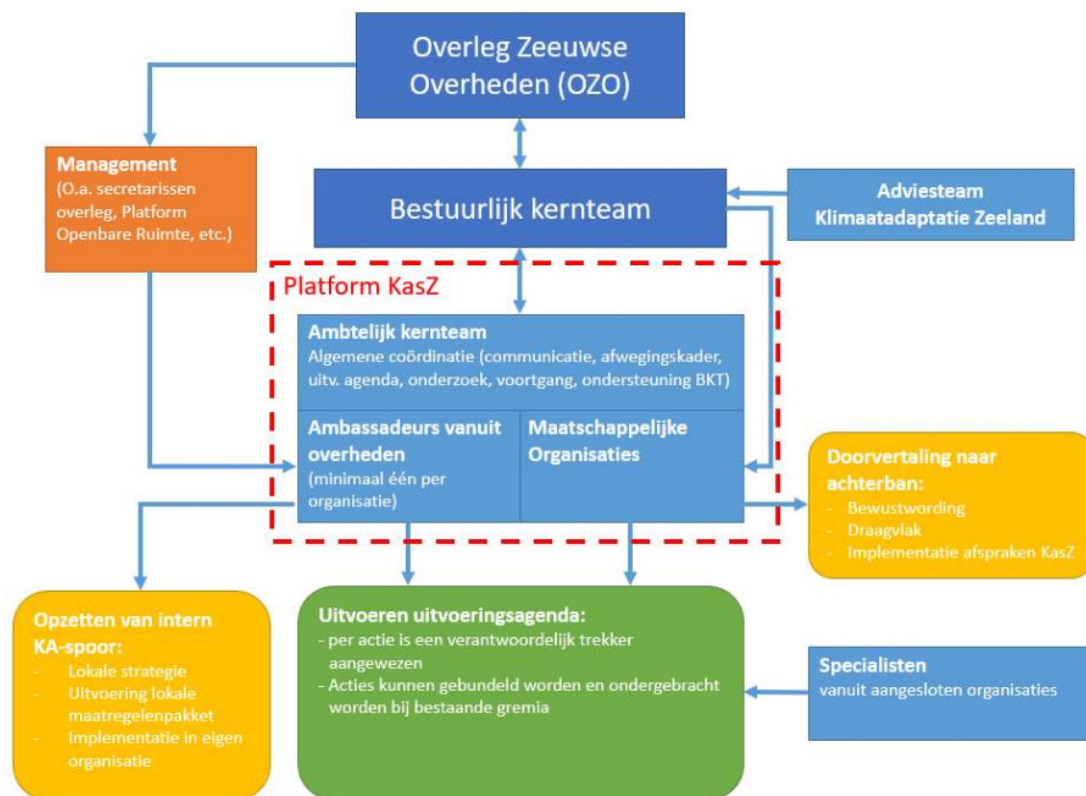
¹ <https://www.zeeland.nl/sites/default/files/2022-02/Klimaatadaptatiestrategie%20Zeeland%202021-2026.pdf>

² https://www.zeeland.nl/sites/default/files/docs/uitvoeringsagenda_klimaatadaptatie_zeeland_-_definitief_-_2021_06_23.pdf

Dilemma's en thema's worden in de regio o.a. ook besproken in Platformsessies (4 per jaar), waarvan de uitkomst ook wordt gerapporteerd aan het Bestuurlijk Kernteam. Desgewenst (afhankelijk van het onderwerp) sluiten bij deze platformsessies ook andere organisaties aan.

Met deze organisaties is op individueel niveau gesproken wat de bijdrage kan zijn en waar zij zich aan committeren. Dit ligt vast in een intentieverklaring met 26 externe partners, variërend van landbouw, natuur, onderwijs tot woningbouwcorporaties en – ontwikkelaars.

Vanuit het Bestuurlijk kernteam kunnen punten worden voorgelegd aan het Overleg Zeeuwse Overheden (OZO). Het OZO heeft geen mandaat voor besluitvorming (tenzij de bestuursleden daarvoor zijn gemachtigd door de bestuursorganen), maar draagt er zorg voor dat in de management structuren van de betreffende overheden de afspraken worden geborgd en tot uitvoering worden gebracht. Zo is de inhoud geborgd en loopt de opvolging van ambtelijk → bestuurlijk → uitvoering in de betreffende organisaties.

Figuur 1 Governancestructuur klimaatadaptatie in Zeeland

Als laatste belangrijk commitment, is in het convenant opgenomen dat alle partijen zowel financieel als in de vorm van capaciteit bijdragen aan de uitvoering van de KasZ.

	capaciteit (dagen)	Financiële bijdrage
Rijkswaterstaat	-	€ 10.000
Provincie Zeeland	203	€ 100.000
Waterschap Scheldestromen	102	€ 50.241
Borsele	16	€ 7.729
Goes	26	€ 12.699
Hulst	19	€ 9.334
Kapelle	9	€ 4.301
Middelburg	33	€ 16.360
Noord-Beveland	5	€ 2.516
Reimerswaal	15	€ 7.616
Schouwen-Duiveland	23	€ 11.503
Sluis	16	€ 8.061
Terneuzen	38	€ 18.597
Tholen	18	€ 8.697
Veere	15	€ 7.462
Vlissingen	31	€ 15.126
totaal	569	€ 290.241

Tabel 1 Verdeelsleutel jaarlijkse financiële bijdrage en uren Partijen

Tot slot evalueren we de Uitvoeringsagenda jaarlijks en stellen bij waar nodig. Er hebben eerder evaluaties plaatsgevonden in de vorm van een beschrijvende evaluatie aan het OZO Klimaat (14-12-2022) en door verschillende organisaties op eigen initiatief aan hun bestuur. Tevens is op onderdelen gerapporteerd of heeft een verdieping plaatsgevonden:

- de stand van zaken van de Tijdelijke Impulsregeling Klimaatadaptatie is de afgelopen 3 jaren mondeling gepresenteerd bij het OZO Klimaat (bij opening van de nieuwe openstellingsrondes en na toekenning van de subsidiebeschikking);
- Op 13 september 2022 en 11 oktober 2022 zijn we tijdens 2 thema platformsessies Zeeuws-breed bij elkaar gekomen, dat wil zeggen met alle partners op ambtelijk niveau. Hierbij zijn we alle 86 acties van de uitvoeringsagenda doorgelopen met de intentie een concretiseringslag te maken in de vorm van een projectenboek. Dit leverde een aantal bevindingen op voor het vervolg.

Bij deze evaluaties, is het – met voortschrijdend inzicht – beter gebleken in 2024 de tussenstand in zijn geheel te bepalen dan één keer per jaar bij te sturen (tenzij een specifiek onderdeel bijsturing behoeft).

In het convenant is namelijk afgesproken dat als er een budget overblijft van meer dan € 100.000,- we het surplus naar rato van inleggen terug. Als we tekort hebben, dan mogen we budget bij vragen. Om te voorkomen dat we als overheden onderling elkaar onnodig administratief belasten (kleine bedragen terug, kleine bedragen erbij) hebben we dus afgesproken dit in 2024 in één keer te doen. Deze grotere actie ligt nu voor.

Proces

Allereerst zijn over het jaar 2023 aan alle overheden de gemaakte uren opgevraagd. Daarbij is naast de hierboven vermelde evaluaties het ambtelijk kernteam op 16 januari 2024 bij elkaar gekomen in een heisessie op het provinciehuis en zijn opnieuw alle acties doorlopen met de gegeven inhoud die inmiddels was verzameld voor het projectenboek.

Idee bij dit projectenboek was dat een verdieping wordt uitgewerkt. Ter illustratie: bij acties staat dat deze bij “de gemeente” hoort, maar is dat dan wel belegd (welke gemeente en welke medewerker). En er staan budgetten geraamd maar is dit te veel of is dit juist te weinig. En wie is bij welke actie de hoofdverantwoordelijke of deelprojectleider.

Tijdens deze heimiddag is ingezoomd op de volgende hoofdvragen:

- Hoort deze actie nog in de KasZ thuis?
- Was de planning dat de actie voor of na 2024 moet zijn afgerond? En als de actie wel moet zijn afgerond maar niet ‘af’ is, wat is de stand van zaken? En hoe zit het met het aantal uren?
- Wat was de inschatting van het benodigd budget, hoeveel is aan budget gebruikt en is op dit deel bijsturing nodig (te weinig budget of juist te veel?)

Bevindingen

De Uitvoeringsagenda bestaat uit acties. En elke overheid levert uren. Ook legt elke overheid middelen in. Hieronder per onderdeel de bevindingen.

Acties

De Uitvoeringsagenda bestaat uit 85 acties.

- In de 85 acties zitten reguliere taken van de betreffende overheden (Lijst D) zoals het uitvoeren van het Deltaplan Zoet Water/afsluiten Natuurnetwerk. Het is goed inzichtelijk te houden dat deze bijdragen aan Klimaatadaptie, maar zonder KasZ bestaan deze ook. We zullen daarom een herijking maken van de Uitvoeringsagenda zodat alleen de echte acties hierop staan. Het Ambtelijk Kernteam heeft dus in de heisessie van januari 2024 de acties beoordeeld met de centrale vraag: **Vinden we nog dat de actie thuishoort in het uitvoeringsprogramma.**
 - a. Is het een gezamenlijk project (zoals de labelsystematiek en grondwaterbeleid) of is het een lokale en/of sectorale aangelegenheid (bijvoorbeeld dijkversterking Hansweert of dijkversterking algemeen)
 - b. Is het een voorbeeldproject voor andere regio's? Is de kennis die wordt verworven ook voor andere Partijen, sectoren interessant?

Als het antwoord op 1 van de vragen ‘ja’ is dan hoort het thuis in de uitvoeringsagenda. Is het antwoord ‘Nee’ dan is het voorstel deze actie te schrappen of een genuanceerdere stap door het te parkeren/laten rusten (eerste 5 jaar) door deze op te nemen in de bijlage van de nieuwe Uitvoeringsagenda.

Conclusie en voorstel:

- 45 van de 86 acties horen – volgens de geformuleerde criteria - thuis in de Uitvoeringsagenda; Hier is vaak al veel aan gedaan, maar er is nog meer werk te doen.
- Van de 45 acties zijn 3 acties volledig afgerond. Deze acties kunnen uit de uitvoeringsagenda verwijderd worden, omdat hier geen vervolgstappen genomen hoeven te worden.
- De overige 44 acties horen thuis in andere programma's of kunnen worden samengevoegd onder andere acties in de Uitvoeringsagenda.

Uren

Uitgangspunt is dat we met alle overheden samen 569 dagen op jaarbasis werken aan de KasZ en Uitvoeringsagenda. Voor de stand van zaken is bij elke overheid uitvraag gedaan naar de inzet van het aantal uren over 2022. Hiervoor is dezelfde opzet gehanteerd als bij de SAZ+ omdat ook de verdeelsleutel per gemeente (aan verwachte inzet) gelijk is aan die voor de SAZ+.

In de bijgevoegde bijlage is het aantal uren opgenomen per overheid. Het beeld is dat elke overheid wel min of meer de capaciteit aan de KasZ geleverd dat is afgesproken (totaal is 134 % ten opzichte van hetgeen is afgesproken, namelijk 761 dagen ten opzichte van de afgesproken inzet van 569 dagen. Wel is geconstateerd dat – door het ontbreken van duidelijke criteria – het aantal uren verschillend is ingevuld of in elk geval kan worden ingevuld. Ter illustratie: bij de oorspronkelijke uitvoeringsagenda zitten acties voor natuur (die ook zonder KasZ worden gedaan) bijvoorbeeld het afronden van het natuurnetwerk. Het is dus mogelijk om alle uren hiervoor op te voeren – bij de uitvraag – voor de KasZ. Dit is natuurlijk niet de bedoeling. Daarom moeten bij een volgende uitvraag duidelijke criteria worden meegegeven.

Conclusie en voorstel:

- Elke organisatie levert ongeveer de afgesproken inbreng;
- Het is nodig criteria te formuleren welke uren aan de KasZ mogen worden toegeschreven, namelijk: alleen de uren die zonder de KasZ met bijgestelde Uitvoeringsagenda NIET zouden worden uitgevoerd.

Inleg en (verwachte) uitgaven

Van de inmiddels € 580.484,- ingelegde middelen is een bedrag van € 174.750 besteed. De grootste uitgaven zijn gedaan voor de ontwikkeling van de Klimaatatlas met Labelsysteem, het ontwikkelen van een leerlijn voor de volledige basisschool, communicatie en het ZK-Tegelwippen. Er is € 387.921 gereserveerd voor verschillende projecten, inclusief de hieronder benoemde voorstellen.

Voor 2024 hebben we via de afspraken van het convenant twee projecten opstaan voor financiering:

1. Doorontwikkeling Klimaatatlas met labelsysteem. De klimaatatlas is een groot succes. Deze wordt gebruikt en is de basis voor de klimaatstresstesten 2e ronde die de gemeenten moeten doen. Er is tevens een gebruikersgroep opgericht waar problemen kunnen worden gemeld of voorstellen voor doorontwikkeling. Idee is een bedrag van € 50.000,- toe te kennen, die als strippenkaart aan Haskoning wordt gegund. Eén van de verbeterpunten tot nog toe is dat elke gemeente zelf groenkaarten heeft, die wel fijnmaziger zijn dan de

landelijke kaarten en dus een beter beeld geven (schaduw, impact).

2. Voor de Bovenregionale stresstest wateroverlast is een waterbeeld nodig (via het Waterschap) voor een bui van 200 mm in 48 uur tijd. Nu heeft de provincie al een model voor een 160 mm bui in 48 uur tijd die we Zeeuws-breed hebben laten maken voor onze stresstest infrastructuur. We hebben het bureau gevraagd of dit model nog beschikbaar is en of dit model is om te vormen naar 200 mm i.p.v. 160 mm. Dit is het geval. Op basis van dit model (en met input van onze Vlaamse collega's maar dat is een 2e uitdaging) kunnen we dan de test uitvoeren en met Vlaanderen en Brabant de conclusies trekken. Tevens hebben we dan de kaart voor 200 mm Zeeuws-breed beschikbaar met het oog op de komende ronde stresstesten. De offerte is inmiddels opgevraagd. Afsproken is dat tot een maximum van € 20.000,- deze opdracht mag worden gefinancierd vanuit de gezamenlijke pot.

Tevens hebben we de volgende projecten in de pijplijn:

- **Innovatiebudget**

Een actie past niet altijd naadloos in de Uitvoeringsagenda, maar kan wel bijdragen aan klimaatadaptatie. Hieruit kunnen bijvoorbeeld onderzoekskosten betaald worden, die een bijdrage leveren aan klimaatadaptatie in de provincie. Uitvoeringskosten van maatregelen komen voor rekening van de individuele partijen. Hiervoor willen we een budget reserveren van €90.000,- per jaar.

- **Duurzaamheidscans**

Via Vitaal Sloe kunnen bedrijven in de Kanaalzone en het Sloegebied een voucher krijgen voor een duurzaamheidsscan. Met deze scan kunnen de bedrijven ideeën krijgen en hebben ze direct een kaart voor een evt. aanvraag bij de provinciale subsidiepot voor vergroening van bedrijventerreinen (voorwaarden van die regeling zijn o.a. mits biodivers, mits klimaatadaptief, max. € 100.000 per bedrijf en max. helft van de financiering).

Nu zetten we met Klimaatadaptatie in op alle bedrijventerreinen en is er ook belangstelling getoond van bedrijven buiten North Sea Port terreinen voor een scan. Dit paste echter niet in het geoormerkte geld. Voorstel is dus om ook andere bedrijven en bedrijfsterreinen dezelfde mogelijkheid voor een scan te bieden via de ZMF. Geschatte kosten € 60.000,- voor een periode van 2 jaar voor 40 scans (dus € 30.000,-/jaar). Kosten voor uitvoering van de maatregelen zelf zijn voor de provincie en het bedrijf.

- **Klimaatonderlegger Zeeland (afwegingskader)**

We hebben in Zeeland succesvol de Klimaatatlas met labelsystematiek geïntroduceerd. Dit ziet toe op de bebouwde omgeving. Het is wenselijk om daar waar geen bebouwing staat, ook de situatie in beeld te brengen voor de gevolgen van klimaatverandering. In Zuid-Holland is dit gedaan door het ontwikkelen van een klimaatonderlegger. Zo weet iedere (toekomstige) gebruiker hoe de situatie er ter plaatse uit ziet en wat de opgave is voor anticipatie hierop. De opdracht geven we gezamenlijk vorm, maar is in afwachting van hetgeen het Rijk tegelijkertijd ontwikkelt. Geschatte kosten éénmalig € 75.000,-

- **Data-alliantie**

In de platformsessie van 19 maart 2024 zijn de overheden bij elkaar gekomen om te praten over een Data-alliantie. Vertegenwoordigers waren ambtelijk vanuit de disciplines GIS, Samenwerking (Af)valwaterketen Zeeland - SASZ+, bodem, civiele techniek en klimaatadaptatie. Er bleek draagvlak voor het vormen van een data-alliantie. Een verdere toelichting staat.

In het hoofdstuk 'Middelen' wordt nader ingegaan op de verwachte uitgaven en in bijlage C is het totaaloverzicht van de verwachte uitgaven opgenomen. Deze laten zien dat voor het uitvoeren van de geplande acties het voorziene budget toereikend is.

Conclusie en voorstel:

- Elke organisatie levert ongeveer de afgesproken inleg;
- Voor diverse projecten is het budget besteed, maar de gedane uitgaven lopen nog achter op de verwachte uitgaven.
- Voor het uitvoeren van de resterende acties zijn de middelen toereikend.

Voortgang

In de afgelopen periode is veel gedaan en er zijn ook de nodige successen geboekt (zie volgend hoofdstuk). Veel acties zijn in uitvoering of zijn afgerond. We constateren echter dat we niet de voortgang hebben geboekt waar we op hebben ingezet. Dit blijkt ook uit de besteding van de middelen. Als we kijken naar de acties die nog open staan en doorkijken wat nog op ons af gaat komen, is er nog veel te doen. Het is van belang om binnen de samenwerking de slagkracht beter te organiseren, om een versnelling in de uitvoering te realiseren.

Successen

Voor zover, deze (beschrijvende) analyse en het voorstel voor bijsturing van de Uitvoeringsagenda voor de acties, middelen en urenverantwoording. Aan het einde volgt een voorstel voor besluitvorming.

Er is tevens veel bereikt om op terug te kijken in het derde jaar van de samenwerking van de KasZ.

- **Samenwerkingsafspraken vanuit het convenant en de intentieovereenkomst**

In 2022 zijn de samenwerkingsafspraken bekrachtigd in het convenant en ondertekend door de bevoegd gezagen. De samenwerkingsafspraken blijken in de praktijk goed te functioneren. Tevens past de governancestructuur op de andere overlegstructuren binnen Zeeland en de structuur Rijk-regio.

Binnen Zeeland kennen we de Zuidwestelijke Delta (ZWD), Samenwerking (Af)valwaterketen Zeeland en de KasZ. In opdracht van de Zuidwestelijke Delta is een Spiegelanalyse uitgevoerd. Doel van de analyse was te kijken of we niet allemaal hetzelfde doen met het risico dat we dingen dubbel doen of elkaar tegenwerken. En om te kijken of we niet alle drie bezig zijn maar er tussen de verschillende platformen gaten zijn, die door geen van de structuren wordt opgepakt. Voor de Spiegelanalyse zijn interviews met de trekkers uitgevoerd. De conclusie is dat we allemaal werken aan hetzelfde werkveld maar op een ander niveau, dat elkaar niet overlapt. De ZWD kijkt meer naar de lange termijn, de SAZ+ naar de wateropgave in stedelijk gebied en de KasZ naar de aanpassing van gedrag en zoeken van strategieën om op een slimme manier en bij elke ontwikkeling te anticiperen op de gevolgen van klimaatverandering.

Het Rijk kent het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie (DPRA). Nederland is daarbij opgesplitst in meer dan 40 werkregio's. Zeeland is één werkregio met dezelfde geografische begrenzing als de provincie. Dit blijkt een groot voordeel. De coördinator van de provincie voor het team Klimaatadaptatie is namelijk de voorzitter van het Ambtelijk Kernteam en secretaris van het Bestuurlijk Kernteam én fungeert landelijk als gebiedscoördinator voor de

werkgregio. Opgaven vanuit het Rijk (later meer) en kennis die via het DPRA wordt gedeeld, wordt op deze wijze bij natuurlijke andere overlegmomenten meegenomen. Dit geldt ook voor de jaarlijkse voortgangsrapportage van DPRA aan het Rijk (bij de begroting Prinsjesdag). DPRA interviewt het Ambtelijk Kernteam (indien gewenst aangevuld met enkele andere stakeholders bijvoorbeeld vanuit het Ambtelijk overleg Water) en dan is de cirkel rond.

In 2022 is ook de intentie overeenkomst met stakeholders afgesloten. Er wordt in de regio met een aantal stakeholders intensief samengewerkt. Goede voorbeelden zijn Groene Schoolpleinen met het Instituut voor Natuureducatie (IVN), regiobijeenkomsten tijdens het ZK-Tegelwippen met IVM, een platformsessie met woningbouwcorporaties op 27 februari 2024 om te komen tot klimaatadaptieve prestatieafspraken tussen woningbouwcorporaties en gemeenten en een aantal projecten met de Hogeschool Zeeland. Maar de samenwerking met een aantal andere organisaties is minder intensief. Het voorstel is daarom dat er een nieuwe ronde gesprekken komt tussen de organisaties en de leden van het bestuurlijk kernteam. De leden van het bestuurlijk kernteam zijn hiertoe bereid. De aanbeveling is om dit op te pakken met als centrale vragen:

- Is er de afgelopen periode sprake geweest van samenwerking?
- Zo ja, waar heeft dit toe geleid? Zo nee, is dit een gemis?
- Wat willen en kunnen we afspreken voor de periode 2024 tot en met 2026?

• Tijdelijke Impulsregeling Klimaatadaptatie (TIK)

De Tijdelijke Impulsregeling Klimaatadaptatie was een regeling van het Rijk om daar waar 'de schop in de grond' gaat een bijdrage te ontvangen dit klimaatadaptief te doen. Voor de periode 2021 tot en met 2023 was voor de werkgregio Zeeland € 7.7 mln beschikbaar. Over de verdeling van deze middelen is een samenwerkingsovereenkomst gesloten. Hierdoor kon elke organisatie een deel ophalen (mits nodig) en was een deel gereserveerd voor de zogenaamde plus projecten (de meest innovatieve). De provincie heeft samen met het TIK-team (een afvaardiging van gemeenten en het Waterschap) alle projecten beoordeeld, 3 keer in één bundel bij het Rijk aangevraagd en is kassier. Met de toekenning van de 3e beschikking begin 2024 is het hele bedrag voor de werkgregio aan Zeeland toegekend.

Onderstaand de bijdragen per organisatie.

Partij	Totaal
Provincie Zeeland	€ 82.229,24
Waterschap Scheldestromen	€ 1.515.251,00
Borsele	€ 487.912,08
Goes	€ 427.256,99
Hulst	€ 403.857,00
Kapelle	€ 281.666,67
Middelburg	€ 1.174.048,62
Noord-Beveland	€ 320.138,39
Reimerswaal	€ 409.045,24
Schouwen-Duiveland	€ 522.463,69
Sluis	€ 219.225,00
Terneuzen	€ 496.406,67
Tholen	€ 741.268,94
Veere	€ 201.525,50
Vlissingen	€ 385.704,98
Totaal	€ 7.668.000,00

- **Educatie: groene schoolpleinen en klimaatlessen**

Sinds 2019 zijn via de Groene Revolutie al 49 van de ongeveer 180 basisscholen in Zeeland vergroend. In 2024 kunnen nog 13 scholen hun pleinen omtoveren naar een groene leeromgeving. Ze worden hierin begeleid door IVN Natuureducatie. De financiële middelen voor voucherregeling worden beschikbaar gesteld door Provincie Zeeland, de andere helft van het benodigde budget wordt bijeen gebracht door gemeenten, de scholen zelf en fondsen. De Provincie Zeeland onderzoekt momenteel de mogelijkheden voor een uitbreiding van de Groene Revolutie naar het middelbaar en vervolgonderwijs.

Het educatieaanbod rondom het thema klimaatadaptatie wordt ook uitgebreid. Zo is een Ye & Bo boekje (Ye & Bo maken het groener) met een bijbehorende leskist ontwikkeld, speciaal voor de kleuterklassen. Zo worden kinderen al op jonge leeftijd op een speelse manier in aanraking gebracht met thema's als hitte, wateroverlast en wat groen hierin kan doen. Ook wordt voor de hogere groepen van de basisschool een integraal lespakket over duurzaamheid ontwikkeld. In deze lessenserie worden de thema's energie, klimaatadaptatie, zoet water, circulaire en biobased economie, natuurinclusieve landbouw en voedsel, en biodiversiteit behandeld.

- **Bebouwd gebied: hitteonderzoek en hitteplannen**

Hitte is een belangrijk thema: het jaarlijkse aantal tropische dagen neemt sterk toe en de gevolgen van deze toegenomen hitte zijn ernstig. Het blijkt dat er jaarlijks mensen honderden mensen overlijden als gevolg van hittegolven ([Klimaatadaptatie - Klimaatverbond Nederland - Wat doen wij?](#)). Jonge kinderen en ouderen zijn extra kwetsbaar voor hitte en de armste wijken zijn vaak de warmste wijken. Ook blijkt dat ondanks de ligging aan zee hitte in Zeeland in de nacht juist voor *minder* verkoeling zorgt. In Zeeland zijn daarom diverse onderzoeksprojecten gestart rondom hitte. Zo participeren gemeente Middelburg en Goes in het interreg-project Cool Neighbourhoods. In dit project wordt onder andere gezocht naar hitte-interventies in verschillende typen wijken en het verzamelen van hittedata. Ook is gemeente Middelburg partner in Cool Cities, een tweede interreg-project wat gericht is op het realiseren van koelteplekken in de stad. Verder is Provincie Zeeland één van de provincies die via het IPO bijdragen aan nachthitteonderzoek van de Hogeschool van Amsterdam.

In het omgaan met hitesituaties zijn gemeentelijke hitteplannen een belangrijk instrument. In 2023 heeft gemeente Middelburg meegedaan in een pilot met de Menukaart Hitte ([RVO | Klimaatadaptatie - Menukaart Hitte](#)). De Menukaart Hitte biedt een overzicht van de stappen een gemeente kan nemen om "hitteproof" te worden, op gezondheids-, gebouw- en gebiedsniveau, als basis voor een hitteplan. In navolging hiervan organiseren we in 2024 een platformbijeenkomst voor alle Zeeuwse gemeenten waarin we dieper in het thema hitte duiken. Op het programma staan zowel de menukaart, de ontwikkeling van hitteplannen als inhoudelijke verdieping.

- **Klimaatatlas met labelsystematiek**

In 2023 is de Klimaatatlas met labelsystematiek uitgerold over Zeeland (m.u.v. Reimerswaal). In de Klimaatatlas is voor het bebouwde gebied per postcode-6 gebied aangegeven welk label dit gebied nu scoort op de thema's van klimaatadaptatie. Zo is in één oogopslag te zien waar de grootste opgaven per thema liggen én kan dit direct worden meegenomen als daar herontwikkeling of beheer en onderhoud plaatsvindt. Tevens kan elk bevoegd gezag a.d.h.v. de atlas bepalen wat de ambitie is per thema. En kunnen we over een aantal jaren kijken of

de labels voor een gebied zijn verbeterd, gelijk gebleven of toch verslechterd. De klimaatatlas biedt dus een handvat voor monitoring.

De klimaatatlas is een praktisch instrument voor beleid en planvorming. Deze wordt nu bijvoorbeeld gebruikt door een kaart te maken met de gevoelstemperatuur en de adressen van 65-plussers (door Middelburg met de GGD). Tevens is dit de basis voor de klimaatstresstesten 2^e ronde die de gemeenten moeten doen. Met de klimaatatlas is het basismateriaal op orde om de opgave in beeld te brengen. Er is tevens een gebruikersgroep opgericht waar deelnemers het gebruik van de atlas bespreken en of voorstellen voor doorontwikkeling afspreken. Ook landelijk is er belangstelling voor de klimaatatlas. We hebben presentaties gegeven op kennisdagen in Noord-Brabant en Zuid-Holland en op het Nationale Deltacongres in Groningen. Tevens is hierdoor Zeeland uitgenodigd voor consultatie van het nieuwe beoordelingskader en de bijsluiter voor de nieuwe stresstesten door het Rijk. En nemen we nu vanuit Zeeland (Terneuzen) deel in de landelijke werkgroep monitoring. De uitdaging is dat alle deelnemende organisaties de atlas gaan gebruiken voor planvorming in bebouwd gebied, waarvoor verschillende disciplines binnen de organisaties moeten samenwerken.

Het verzoek is een bedrag van € 60.000,- toe te kennen, t.b.v. een raamcontract met een adviesbureau, voor het actualiseren en verfijnen van de atlas. Eén van de verbeterpunten is bijvoorbeeld dat de groenbeheerdata van elke gemeente wordt gebruikt voor de hittekaarten, i.p.v. de landelijk beschikbare, maar minder gedetailleerde groendata.). Verder is de wens om meer actuele data van overstromingsrisico's en verzilting toe te voegen, en de optie om klimaatlabels te berekenen voor het effect van maatregelen en nieuwbouwplannen. Vooralsnog is afgesproken dat de klimaatatlas wordt gehanteerd voor eigen gebruik en dat op verzoek kaartmateriaal aan derden kan worden verstrekt. Dit is gedaan om te voorkomen dat gegevens (zonder duiding) naar buiten worden gebracht én omdat de klimaatatlas nog wordt doorontwikkeld en getest door de gebruikersgroep. Op termijn kan de klimaatatlas hopelijk worden vrijgegeven zodat deze op internet raadpleegbaar is voor een ieder.

- **Vergroenen bedrijfsperven.**

In 2023 is voor het eerst de subsidieregeling voor maatregelen voor vergroening en klimaatadaptatie van bedrijfsperven opengesteld door de provincie. Bedrijven kunnen hierbij een subsidie aanvragen als zij op de eigen terrein verbeteringen aanbrengen die én bijdragen aan biodiversiteit en vergroening én aan klimaatadaptatie. Voorwaarden zijn verder dat het bedrijf zelf de helft van de financiering op zich neemt dat de subsidie max. € 50.000,- bedraagt.

In het startjaar zijn 6 aanvragen ingediend en er zijn slechts twee subsidies verleend. Er was echter meer respons verwacht. Daarom is de regeling geëvalueerd. Verbeterpunten voor openstelling in 2024 zijn:

- een langere openstellingsperiode;
- meer gerichte communicatie naar de doelgroep;
- de regeling ook voor kantoorlocaties openstellen;
- de mogelijkheid bieden van advies-op-maat door SLZ met begeleiding van de aanvraag;
- Het voorstel is om hiervoor een bedrag van € 30.000,- te ramen voor een periode van 2 jaar.

- **Platformsessies Klimaatadaptatie**

Jaarlijks worden 4 platformsessies georganiseerd. Deze bijeenkomsten worden goed bezocht en vanuit de regio worden actief onderwerpen aangedragen. Afhankelijk van het onderwerp worden extra collega's uitgenodigd of andere organisaties. Thema's waren o.a. de Data-Alliantie Zeeland (met medewerkers GIS en bodem), het maken van prestatie-afspraken tussen woningbouwcorporaties en gemeenten (met corporaties, deskundigen van Samenklimatebestendig en bewonersverenigingen), de stand van zaken van de Uitvoeringsagenda én communicatie en bewustwording. Voor dit laatste onderdeel geldt dat dit een terugkerende bijeenkomst wordt. Het bleek een succes om gezamenlijk met de inhoudelijk medewerkers en de communicatiemedewerkers in een sessie van 3 uur de agenda voor de nabije toekomst te maken. Dus in 2024 benutten we de 4e platformsessie van het jaar voor de derde keer om de communicatiekalender én speerpunten voor 2025 te bepalen. Tevens is de ambitie de stap te maken van communicatie naar gedragsverandering. We willen niet alleen zenden of stimulerende maatregelen uitrollen, maar willen toe naar een situatie dat iedereen uit zichzelf (iets) klimaatadaptiever gaat handelen.

- **Kennisdagen (casuslab en samenklimatebestendig)**

In 2022 is een 2-daagse sessie georganiseerd tussen Rijk en Regio in de vorm van een casuslab op het kantoor van het Waterschap. Naast plenaire sessies door het Rijk over borging van klimaatadaptatie en monitoring is in deelsessies gesproken over de opgaven voor bedrijventerreinen, recreatie en woningbouw. De contacten tussen Rijk en Regio zijn hiermee geïntensiveerd.

In september 2023 is de kennisdag in de regio georganiseerd in Vlissingen door Samenklimatebestendig en het ambtelijk kernteam. De dag is door meer dan 80 deelnemers bezocht. En behalve Zeeland namen hier ook gemeenten uit Zuid-Holland-zuid en West-Brabant deel door kennis op te halen en sessies te geven. Eén van de thema's was het omgaan met verzilting en de maatregelen die wij in Zeeland kunnen nemen om verzilting tegen te gaan.

- **Communicatie**

Op het vlak van communicatie zijn grote stappen gezet en een aantal actiepunten zijn zelfs helemaal afgerond. Dit gaat om het ontwikkelen van een communicatie-toolbox, die door een ieder kan worden gebruikt. En de basis voor de communicatie-activiteiten voor de KasZ via een strategisch communicatieframe en message house opgesteld. Beide tools zijn het eindproduct van een intensief traject waarbij communicatiecollega's én beleidsmakers tijdens werksessies input hebben geleverd.

Andere bijzonderheden zijn:

- het samen optrekken van communicatie voor Klimaat en Energie
- de 12-delige serie Code Groen op Omroep Zeeland (met partners vanuit ZEA, KasZ, VNG en SDR) uit 2021 en een vervolg vanuit groot succes in 2022
- een welkomstpakket gemeenten: Een studente van de HZ ontwikkelde als afstudeerproject een welkomstpakket voor gemeenten, dat zij kunnen aanbieden aan nieuwe inwoners. De focus van dit welkomstpakket ligt op vergroening en verduurzaming van de tuin. Het doel hiervan is om de inwoners te enthousiasmeren, stimuleren en inspireren om maatregelen te nemen op het juiste moment.

Communicatieframe en message house: Als basis voor de communicatie-activiteiten voor de KasZ is een strategisch communicatieframe en message house opgesteld. Beide tools zijn het eindproduct van een intensief traject waarbij communicatiecollega's én beleidsmakers tijdens werksessies input hebben geleverd.

- Met het ZK Tegelwippen in 2023 deden alle gemeenten mee en zijn door het aantal van 151 mediaberichten 543.330 mensen bereikt. Dit jaar waren er per regio sessies aan gekoppeld en werden bijvoorbeeld op verschillende plaatsen gratis bomen uitgereikt of reed de Tegeltaxi.
- Meer Bomen Nu: aan het initiatief Meer Bomen Nu is een bijdrage geleverd vanuit de KasZ-pot. Hierdoor krijgen jonge bomen uit de natuur een tweede kans bij particulieren.

- **FIER**

FIER staat voor Flooding, Infrastructure, Evacuation and Resilience. De provincie Zeeland heeft hiervoor als LEAD-partner een INTERREG-aanvraag ingediend, die is toegekend. Partners zijn de Veiligheidsregio Zeeland, Gemeente Dordrecht en deelnemers uit de landen Frankrijk, België, Duitsland en Zweden. De looptijd is van oktober 2023 tot oktober 2026, dus we zijn nog maar recent van start, maar de eerste bijeenkomsten zijn geweest. De bedoeling is om voor Zeeland in kaart te brengen hoe de weginfrastructuur ingericht moet worden om klaar te zijn voor overstromingen. Dit betekent voorbereiding voor de fase voor een overstroming (evacuatie), tijdens een overstroming (vluchten) en na een overstroming (hulpverlening en herstel). Daarbij zullen we een digital twin ontwikkelen voor infrastructuur en overstromingen. Ook zal er gewerkt worden aan datasamenwerking over de grens met Vlaanderen voor overstromingen. Na het vormen van ontwerpeisen voor overstroming, zal er met serious gaming geoefend worden voor evacuaties. Het budget voor de Provincie is €1.019.695 en de omvang van het hele project is €3.882.506.

- **Acties Uitvoeringsagenda voor Recreatie zijn allemaal uitgevoerd.**

Dit is actief opgepakt vanuit de Provincie, Impuls, HZ en Kenniscentrum Kusttoerisme. De acties waren gericht op het bieden van informatie en handvatten voor ondernemers, zodat zij invulling kunnen geven aan een klimaatadaptieve inrichting. Ondanks dat de acties zijn uitgevoerd, moet gesteld worden dat er meer actie op dit vlak nodig is. Er wordt nu een nulmeting gedaan door middel van een enquête. Er wordt goed meegedacht vanuit de sector en er wordt hard getrokken aan het klimaatadaptief maken van de recreatieve sector. Het besef van nut en noodzaak van nieuwe acties is in ruime mate aanwezig in de sector. De juiste aanpak wordt nu onderzocht.

Doorkijk

Als gevolg van landelijke ontwikkelingen komt er heel wat op elke werkregio af, dus ook op de werkregio Zeeland. De eerste ontwikkeling is dat in 2025 wordt gestart met een nieuwe ronde van het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie. Dit betekent in opmaat daarnaar toe ook een nieuwe ronde gemeentelijke stresstesten.

Tevens ligt er naar aanleiding van de overstromingen in Limburg in 2021 een definitief eindadvies van de Beleidstafel Hoogwater en Wateroverlast. De aanbevelingen uit dit advies moeten worden uitgewerkt in de werkregio's. Het gaat in elk geval om de aanbevelingen:

- **Meerlaagsveiligheid uitbreiden met waterbewustzijn en herstel**

We kennen al 3 lagen meerlaagsveiligheid: de primaire keringen (laag 1), de ruimtereservering/de strook achter de dijken (laag 2) en evacuatie (laag 3). Hieraan hebben

we in Zeeland laag 0 toegevoegd, namelijk de buitendijkse droge gebieden. Het Rijk wil nu een laag 4 erbij, namelijk hoe om te gaan met herstel en hoe de situatie na een overstroming (bijvoorbeeld na 24 of 48 uur) eruit ziet. En een laag waterbewustzijn, die in alle lagen geldt. Door waterbewustzijn weten inwoners o.a. hoe te handelen en waar naartoe te gaan.

- **Bovenregionale stresstest wateroverlast**

Het Rijk heeft hiervoor een uitgebreide handreiking opgesteld hoe deze bovenregionale stresstest wateroverlast (niet de andere onderdelen) moeten worden opgepakt.

Bovenregionaal omdat gevolgen van wateroverlast grenzen van regio's of gemeenten of provincies kunnen overstijgen. Voor Zeeland betekent dit een stukje West-Brabant en een deel van Oost- en West-Vlaanderen.

Dit wordt in 2024 opgepakt met het Waterschap en de eerste overleggen hebben reeds plaatsgevonden. Voor de Bovenregionale stresstest wateroverlast is een waterbeeld nodig (verantwoordelijkheid Waterschap) voor een bui van 200 mm in 48 uur tijd. Nu heeft de provincie al een model voor een 160 mm bui in 48 uur tijd dat we Zeeuws-breed hebben laten maken voor onze stresstest infrastructuur. Het bureau is dus gevraagd of dit model nog beschikbaar is en of dit model is om te vormen naar 200 mm i.p.v. 160 mm. Dit is het geval.

Op basis van dit model (en met input van onze Vlaamse collega's maar dat is een 2^e uitdaging) kunnen we dan de test uitvoeren en met Vlaanderen en Brabant de conclusies trekken. Tevens hebben we dan de kaart voor 200 mm Zeeuws-breed beschikbaar met het oog op de komende ronde stresstesten. Concrete offerte moeten we nog opvragen (wacht even op specifieke landelijke planning), maar voorstel is dat we via een schriftelijke ronde na opgave van kosten het BKT om akkoord vragen. Dit mits het BKT akkoord is met het idee voor financiering uit de gezamenlijke pot.

- **Uniforme uitgangspunten van de landelijke werkgroep stresstesten en actualisatie bijsluiter stresstesten**

De eerste ronde stresstesten was vormvrij. Er was wel landelijk een bijsluiter beschikbaar gesteld. Voor de nieuwe ronde is de wens dat deze meer uniform gebeurt, bijv. dat elke regio dezelfde norm hanteert voor wateroverlast (in mm) of dezelfde gevoelstemperatuur. Tegelijkertijd beseft het Rijk dat niet alles opnieuw hoeft te gebeuren. Het is aan de regio's om te kijken waar de zwaartepunten van de nieuwe stresstesten moeten liggen. In Zeeland loopt gezamenlijk de werkgroep stresstest. Dit lijkt de juiste plaats om de prioriteiten te bepalen in overleg met het Ambtelijk overleg Water en het ambtelijk en bestuurlijk kernteam en het OZO Klimaat. Ook is de werkgroep klimaatatlas al bezig om de labels één op één af te stemmen op de uniforme uitgangspunten stresstest. In 2025 moeten de gemeentelijke stresstesten worden uitgevoerd.

- **Borging landelijke maatlat voor klimaatadaptieve bebouwde omgeving**

In opdracht van het Rijk is een rapport opgesteld voor de borging van de landelijke maatlat voor de klimaatadaptieve omgeving. Dit kan op basis van het instrumentarium van de Omgevingswet. Er zijn 3 varianten uitgewerkt van redelijk vrijblijvend tot sturing vanuit het Rijk. De definitieve keuze moet nog worden gemaakt.

- **Zeespiegelstijging**

De focus bij zeespiegelstijging ligt op de langere termijn en de uitwerking van varianten is belegd bij de Zuidwestelijke Delta. In de provincie is over dit onderwerp de wens geuit zeespiegelstijging mee te nemen in een 2^e termijn van de Klimaatadaptatiestrategie.

- **Klimaatstresstest Vitaal en Kwetsbare infrastructuur**

Er zijn landelijk 13 functies aangewezen als Vitaal en Kwetsbaar. Dit zijn functies, zoals wegen, spoor, elektriciteit of drinkwatervoorziening, die bij uitval door klimaatverandering maatschappelijke ontwrichting veroorzaken. Het is de bedoeling om met de netbeheerders zoals ProRail, TenneT en Stedin op regionale schaal te kijken naar de kwetsbaarheid van deze netwerken en met welke maatregelen deze klimaatbestendig kunnen worden. Toezicht op het klimaatbestendig maken van deze functies gebeurt door het Rijk, maar de provincie heeft een rol in het stimuleren van benodigde klimaatstresstesten en risicodialogen en de inbreng van informatie uit de regio. . Verder worden hierin ook de havens en industriegebieden betrokken. Hiervoor zal met North Sea Port een stresstest met risicodialoog worden uitgevoerd..

- **Data-alliantie**

Klimaatadaptatie is bij uitstek een vakgebied waar veel gewerkt wordt met (geografische) data. Om binnen klimaatadaptatie goed samen te kunnen werken, is een goede uitwisseling op gebied van data essentieel. In de KasZ is ook opgenomen dat hier kansen liggen. Op projectniveau gebeurt dit ook. De eerder genoemde klimaatatlas/labelsysteem is daar een goed voorbeeld van. Deze datasamenwerking gebeurt echter nog erg ad hoc en er is geen standaard werkwijze. Op 19 maart 2024 is er een platformsessie georganiseerd over datagebruik, waarvoor ook de SAZ+ klankbordgroep en de samenwerking van Zeeuwse DataDenkers waren uitgenodigd. Tijdens deze sessie, waar ca. 50 deelnemers waren, bleek veel draagvlak voor een Data-Alliantie Zeeland met de naam Zeeuwse Datasamenwerking Klimaatadaptatie. Door de werkgroep wordt een verkenning uitgevoerd voor het opzetten van deze samenwerking. De verwachting is dat het eindrapport van deze verkenning in september 2024 gereed is.

Gezien het grote draagvlak onder de medewerkers is de data-alliantie ook in de uitvoeringsagenda opgenomen, maar nog niet in detail uitgewerkt. Op basis van de bevindingen van de werkgroep, wordt dit verder ingevuld.

- **Klimaatonderlegger**

Wat de klimaatlabels voor het bestaande gebied zijn, moet de klimaatonderlegger worden voor nieuwe ontwikkelingen. De klimaatonderlegger moet invulling geven aan de afspraken voor het ontwikkelen van een afwegingskader op gebied van Klimaatadaptatie. Andere regio's hebben ook dergelijke instrumenten ontwikkeld en landelijk is er ook een afwegingskader ontwikkeld voor bebouwd gebied. Hierbij wordt ook zoveel mogelijk aangesloten, want het landelijke afwegingskader vraagt nog wel een regionale verdiepingsslag. Voor dit onderdeel hebben we middelen gevraagd vanuit het gezamenlijke KaSZ-budget.. Er is inmiddels een werkgroep geformeerd met 5 gemeenten, provincie en het Waterschap. De planning is dat het afwegingskader in de tweede helft van 2024 inhoudelijk gereed is. Vervolgens wordt het traject gestart hoe we deze in het Zeeuwse beleid gaan opnemen. Hierbij worden ook de landelijke ontwikkelingen gevolgd. Daar zijn namelijk ook

op gebied van de landelijke maatlat en afwegingskader ontwikkelingen om deze te borgen in beleid.

Middelen resterende planperiode

In bovenstaande tekst is een toelichting gegeven op de stand van zaken van de acties die in de oorspronkelijke uitvoeringsagenda waren opgenomen. Daarbij is ook een vooruitblik gegeven op wat nog op ons af gaat komen. Dit alles is verwoord in een update van de Uitvoeringsagenda voor de resterende looptijd van de KasZ. In bijlage C is een overzicht opgenomen van de financiële middelen die voor het uitvoeren van deze acties benodigd zijn. Een samenvatting van de benodigde middelen per jaar is opgenomen in onderstaande tabel.

	2023	2024	2025	2026
jaarlijkse bijdrage		€ 290.242	€ 290.242	€ 290.242
verwachte uitgaven		€ 324.396	€ 452.500	€ 407.500
Restantbudget	€ 405.734	€ 371.580	€ 209.322	€ 92.064

Voorstel

Aan het OZO-KEM wordt voorgesteld:

- Kennis te nemen van de evaluatie en de geboekte voortgang op het vlak van Klimaatadaptatie als gevolg van de KaSZ met Uitvoeringsagenda, convenant en intentieovereenkomst;
- Ten aanzien van de acties van de Uitvoeringsagenda te besluiten dat 41 acties niet thuishoren in de Uitvoeringsagenda en 3 acties volledig zijn afgerond, zodat de oorspronkelijke Uitvoeringsagenda wordt ingekort naar 42 acties.
- Kennis nemen dat op basis van nieuwe inzichten en landelijke ontwikkelingen nog zullen leiden tot een nieuwe acties die worden toegevoegd aan de Uitvoeringsagenda.
- Dat elk lid van het bestuurlijk kernteam met een deel van de organisaties van de intentieovereenkomst opnieuw in gesprek treedt, zodat opnieuw alle organisaties worden benaderd. Dit om te kijken of meer samenwerking nodig en mogelijk is.
- Kennis te nemen dat elke organisatie ongeveer de afgesproken inbreng aan capaciteit levert.
- Het kernteam een voorstel laten uitwerken om criteria uit te werken welke uren onder de KaSZ horen en op die wijze in de 2^e periode van de KaSZ de uitvraag doen.
- Kennisnemen dat op jaarbasis het afgesproken maximale saldo van €100.000 wordt overschreden in 2024 en 2025, maar aan het einde van de looptijd in 2026 niet wordt overschreden.
- Kennisnemen dat op basis van de jaarlijkse bijdrage en de uitgaven die zijn gedaan en nog worden verwacht, het budget voor de resterende planperiode toereikend is.

Bijlagen A: Overzicht met de nog openstaande en vervallen acties

Afgerond
Hoort niet in Uitvoeringsagenda
Ondergebracht bij andere actie
In uitvoering/gepland

nummer	naam	opmerking
A.01	nieuwe ronde stresstesten	
A.02	uitvoeren regionale risicodialoog	
A.03	uitvoeren lokale risicodialoog	
A.04	interactie KA in de Omgevingsvisies en beleid	
A.05	Jaarlijkse Kennisdag	
B.01	uitvoeren SWO per woonkern in ZLD op initiatief van gemeente	
B.02	Gezamenlijk ontwikkelen gemeentelijk grondwaterbeleid (uren opgenomen bij SAZ+)	
B.03	onderzoeksprogramma voor inzicht risico's van droogte in relatie tot stedelijk groen en zettingen in stedelijk gebied	
B.04	klimaatopgave hitte in stedelijk gebied in beeld brengen	
B.05	klimaatopgave weergeven op kaart	
B.06	ontwikkelen Zeeuws afwegingskader KA	
B.07	ontwikkelen Zeeuws toetsingsinstrumentarium KA voor alle ingrepen in de fysieke ruimte	
B.08	opstellen en vaststellen van een altijd goed maatregelenpakket	
B.09	bij kleine onderhoudsmaatregelen vindt er een klimaatcheck plaats en worden maatregelen klimaatadaptief uitgevoerd	
B.10	Zeeuws stimuleringsprogramma particuliere perceeleigenaren ontwikkelen	
B.11	Optimalisatie sturing afvalwater (procesautomatisering)	
B.12	KA wordt meegenomen in regionale prestatieafspraken	
B.13	Uitvoeren bewustwordingscampagne	
B.14	Zeeuwse Hitteplannen	
B.15	Samenbrengen van gezamenlijke communicatie- en uitvoeringsprojecten vanuit KasZ en RES	
B.16	In vergunningsvoorschriften evenementen droogte, hitte, extreme neerslag en overstroming meenemen	
B.17	toename risico brandgevaar in stedelijk gebied in beeld brengen	
B.18	deelname aan IVN-project Groene Revolutie	
C.01	opstellen gezamenlijke communicatiestrategie	
C.02	actief uitdragen en uitvoeren gezamenlijke communicatiestrategie	
L.01	integreer opgaven van de landbouw met andere opgaven en doelen	
L.02	uitvoeren van de acties die voortvloeien uit het Zeeuws Deltaplan Zoet Water	
L.03	Automatische registratie onttrekkingen (tijd, plaats, hoeveelheid)	
L.04	verbeteren en intensiveren toezicht en handhaving	
L.05A	opstellen PvA voor monitoring zoetwaterbellen	
L.05B	uitvoeren monitoring zoetwaterbellen	
L.06	inventarisatie naar water-robuuste systemen tbv transitie van teelten	
L.07	verkennen functieverandering	

nummer	naam	opmerking
L.08	uitvoering KRW-maatregelen m.b.t. toename van uitspoeling van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen richting grondwater en oppervlaktewater	
L.09	duurzaam bodembeheer en verbeteren bodemstructuur	
L.10	ontwikkelen kennisplatform op het gebied van bodem, water, teelten	
L.11	ontwikkelen kpi's voor stimuleren tot nemen van maatregelen	
L.12	ondersteuning agrarische bedrijfsvoering bij uitvoering systeemdiensten	
L.13	herijking Zeeuwse nota grondbeleid	
N.01	versnelling aanbrengen in de aanpak van het provinciale natuurnetwerk	
N.02	robuuste grond- en oppervlaktewatersystemen	
N.03	optimalisering inrichting en beheer van bestaande en nieuwe natuurgebieden	
N.04	uitwerking van natuurinclusiviteit en basiskwaliteit natuur	
N.05	creëren van experimenteerruimte en stimuleren van natuurinclusiviteit	
N.06	opstellen kennisagenda en Community of Practice	
N.07	agenderen binnen ZW-Delta en HWP	
N.08	versterken natuur en landschap en overgangszones rondom bestaande en nieuwe natuurgebieden	
N.09	stimuleren van vormen van volhoudbare landbouwwormen waarbij functionele (agro)biodiversiteit wordt gestimuleerd	
N.10	verder in kaart brengen van klimatologische effecten op soorten en leefgebieden (relatie met opstellen kennisagenda)	
O.01A	laag 0 buitendijks: opstellen Plan van aanpak voor vastleggen uitgangspunten aangepast bouwen en ontwikkelen in buitendijkse gebieden	
O.01B	laag 0 buitendijks: opstellen en vastleggen uitgangspunten aangepast bouwen en ontwikkelen in buitendijkse gebieden	
O.02	Laag 0 buitendijks: ontwikkelen toetsingskader en handelingsperspectieven voor buitendijkse ontwikkelingen en bestaande functies	Valt onder afwegingskader
O.03	Waterkering primair uitvoeren van integrale planontwikkeling dijkversterkingstrajecten t.b.v. brede waterkerende landschappen	
O.04A	Laag 1: Waterkering (primair) opstellen van plan van aanpak voor aanwijzen en vastleggen aanvullende reserveringszones o.b.v. inzicht versterkingsopgaven	
O.04B	Laag 1: Waterkering (primair) aanwijzen en vastleggen aanvullende reserveringszones o.b.v. inzicht versterkingsopgaven	
O.05	Laag 1: Waterkering (primair) Lobby richting Rijk voor integrale benadering en planontwikkeling dijkversterking	
O.06	Laag 2: Ruimtelijke inrichting aanwijzing gebieden waar ontwikkelingen van kwetsbare functies voorkomene of aangepast bouwen of inrichtingsmaatregelen noodzakelijk zijn	Valt onder afwegingskader
O.07	Laag 2: Ruimtelijke inrichting bij regulier beheer, onderhoud en renovatie (inrichtings-) maatregelen treffen	
O.08	Versterken communicatie en bewustzijn rondom crisisbeheersing op basis van een handelingsperspectief	
O.09	Laag 3: Evacuatie preventief of na overstroming: onderzoek naar wegstelsel ten behoeve van crisisbeheersing	
O.10	Laag 3: Evacuatie preventief of na overstroming: Verkennen benutten (nieuwe) opbjecten voor opvang bij crisisbeheersing	
R.01A	Analyse kansen klimaatadaptatie recreatieve sector	

nummer	naam	opmerking
R.01B	Analyse kansen klimaatadaptatie omgeving en openbare ruimte	
R.01C	Basisprincipes omzetten tot richtlijnen	
R.01D	Basisprincipes implementeren in beleid	
R.02	Pilotprojecten klimaatadaptief inrichten	
R.03	Opzetten en versterken samenwerkingsstructuur	
R.04	Ondernemers klimaatadaptief handelen	
R.05	Uitbreiden aanjaagprogramma met klimaatadaptatie	
R.06A	Voortzetten waarborgen kwaliteit zwemwater	
R.06B	Voortzetten waarborgen kwaliteit drinkwater	
R.07A	Informatievoorziening waterkwaliteit en gevaren	
R.07B	Informatievoorziening weersextremen	
R.08	Gezamenlijk fonds recreatieve zandsuppleties	
U.01	Onderzoeksprogramma opstellen	
U.02	Evalueren en updaten uitvoeringsagenda	
U.03	Evalueren KasZ	
U.04	Opstellen KasZ 2.0	
U.05	Verkennen subsidiekansen	
V.01	Ontwikkelen en borgen afwegingskader (B.06)	Valt onder afwegingskader
V.02a	Klimaatstresstest havens en industrie	
V.02b	Pilotprojecten havens en industrie	
V.03	Klimaatstresstest elektriciteit en telecom/ICT	
V.04	Klimaatstresstest overige v&k-functies	
V.05	Pilot klimaatopgaven in afstemmingstools (samenhang met O.07)	
V.06	Opstellen uitvoeringsprogramma	

Bijlage B: Overzicht bestede tijd per organisatie

Partij	Dagen	Afspraak convenant
Gemeente Borsele	22	16
Gemeente Goes	59	26
Gemeente Hulst	22	19
Gemeente Kapelle	8	9
Gemeente Middelburg	35	33
Gemeente Noord-Beveland	5	5
Gemeente Reimerswaal	11	15
Gemeente Schouwen- Duiveland	38	23
Gemeente Sluis	16	16
Gemeente Terneuzen	79	38
Gemeente Tholen	15	18
Gemeente Veere	37	15
Gemeente Vlissingen		31
Provincie Zeeland	331	203
Waterschap Scheldestromen	42	102
Totaal	771	569

Bijlage C: Uitgaven en geplande bestedingen

Actie	Omschrijving	Bedrag 2024	Bedrag 2025	Bedrag 2026	Opmerkingen
A.01	Nieuwe ronde stresstesten				A.01+2+3 worden geupdatet aan de hand van de eisen voor de nieuwe ronde stresstesten
A.02	uitvoeren regionale risicodialoog				
A.03	uitvoeren lokale risicodialoog				
A.05	Jaarlijkse Kennisdag				Hier was 15.000 per jaar voor gereserveerd
A.06	Bovenregionale stresstest	€ 20.000,00			Nieuwe actie
B.03	Grondwatermeetnet	€ 30.000,00	€ 30.000,00	€ 30.000,00	
B.05	klimaatopgave weergeven op kaart	€ 30.000,00	€ 30.000,00		60.000 gereserveerd
B.06	ontwikkelen Zeeuws afwegingskader KA (klimaatonderlegger)	€ 50.000,00	€ 50.000,00		Totaal 100.000
B.12	KA wordt meegenomen in regionale prestatieafspraken				
B.14	Zeeuwse Hitteplannen				Gemeenten zelf, voor een Zeeuwse standaard zou wel geld uitgetrokken kunnen worden
B.16	In vergunningsvoorschriften evenementen droogte, hitte, extreme neerslag en overstroming meenemen				
B.18	deelname aan IVN-project Groene Revolutie				Wordt niet vanuit KasZ betaald
C.02	actief uitdragen en uitvoeren gezamenlijke communicatiestrategie	€ 50.000,00	€ 50.000,00	€ 50.000,00	31025 voor tegelwippen
N.10	verder in kaart brengen van klimatologische effecten op soorten en leefgebieden (relatie met opstellen kennisagenda)		€ 50.000,00	€ 50.000,00	100.000 voor gereserveerd, oorspronkelijk voor 22-23

Actie	Omschrijving	Bedrag 2024	Bedrag 2025	Bedrag 2026	Opmerkingen
O.01A	laag 0 buitendijks: opstellen Plan van aanpak voor vastleggen uitgangspunten aangepast bouwen en ontwikkelen in buitendijkse gebieden				
O.01B	laag 0 buitendijks: opstellen en vastleggen uitgangspunten aangepast bouwen en ontwikkelen in buitendijkse gebieden				
O.07	Laag 2: Ruimtelijke inrichting bij regulier beheer, onderhoud en renovatie (inrichtings-) maatregelen treffen				
O.08	Versterken communicatie en bewustzijn rondom crisisbeheersing op basis van een handelingsperspectief				
O.09	Laag 3: Evacuatie preventief of na overstroming: onderzoek naar wegensysteem ten behoeve van crisisbeheersing				
O.10	Laag 3: Evacuatie preventief of na overstroming: Verkennen benutten (nieuwe) objecten voor opvang bij crisisbeheersing				
R.01A	Analyse kansen klimaatadaptatie recreatieve sector				
R.01B	Analyse kansen klimaatadaptatie omgeving en openbare ruimte				
R.01C	Basisprincipes omzetten tot richtlijnen				
R.01D	Basisprincipes implementeren in beleid				
R.02	Pilotprojecten klimaatadaptief inrichten				
R.03	Opzetten en versterken samenwerkingsstructuur				
R.04	Ondernemers klimaatadaptief handelen				

Actie	Omschrijving	Bedrag 2024	Bedrag 2025	Bedrag 2026	Opmerkingen
R.05	Uitbreiden aanjaagprogramma met klimaatadaptatie				
R.07A	Informatievoorziening waterkwaliteit en gevaren				
R.07B	Informatievoorziening weersextremen				
R.09	Vervolg analyse kansen, opstellen nieuwe acties				Nieuwe actie
U.01	Onderzoeksprogramma opstellen				
U.02	Evalueren en updaten uitvoeringsagenda				
U.03	Evalueren KasZ			€ 15.000,00	
U.04	Opstellen KasZ 2.0			€ 50.000,00	
U.05	Verkennen subsidiekansen				
V.02a	Klimaatstresstest havens en industrie				
V.02b	Pilotprojecten havens en industrie	€ 30.000,00	€ 30.000,00		60.000 voor twee jaar voor scans subsidie bedrijventerreinen
V.03	Klimaatstresstest elektriciteit en telecom/ICT		€ 15.000,00	€ 15.000,00	
V.04	Klimaatstresstest overige v&k-functies		€ 15.000,00	€ 15.000,00	
V.05	Pilot klimaatopgaven in afstemmingstools (samenhang met O.07)	€ 2.500,00	€ 2.500,00	€ 2.500,00	
V.06	Opstellen uitvoeringsprogramma				

Overig	Omschrijving	Bedrag 2024	Bedrag 2025	Bedrag 2026	Opmerkingen
	Programmamanager	€ 30.000,00	€ 60.000,00	€ 60.000,00	
	Educatie	€ 6.896,00			NME Vertel- en Doekist 6.896
	Innovatiebudget	€ 45.000,00	€ 90.000,00	€ 90.000,00	Dit is een maximum
	Meer bomen nu	€ 10.000,00	€ 10.000,00	€ 10.000,00	
	Data-alliantie	€ 20.000,00	€ 20.000,00	€ 20.000,00	
	Totaal per jaar	€ 324.396,00	€ 452.500,00	€ 407.500,00	
			Totaal t/m 2026	€ 1.184.396,00	
			In kas	€ 405.734,14	
			Benodigd	€ 778.661,86	Bedrag 3x innen: € 870.726

Bijlage D: covenant KasZ

<losse bijlage>